

М. В. Федоренко, Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

ЩОДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Федоренко М.В.

Щодо проблеми формування ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів початкової школи

У статті розглядаються проблеми формування ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів початкової школи. Визначено поняття “цінність”, “ціннісні орієнтації”. Представлені результати лонгitudного дослідження ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів початкової школи та запропоновано декілька форм роботи з формування ціннісних орієнтацій у студентів.

Ключові слова: цінність, ціннісні орієнтації, професійні цінності.

Федоренко М.В.

К проблеме формирования ценностных ориентаций у будущих учителей начальной школы

В статье рассматриваются проблемы формирования ценностных ориентаций у будущих учителей начальной школы. Определены понятия “ценность”, “ценностные ориентации”. Представлены результаты лонгitudного исследования ценностных ориентаций у будущих учителей начальной школы и предложено несколько форм работы по формированию ценностных ориентаций у студентов.

Ключевые слова: ценность, ценностные ориентации, профессиональные ценности.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями.

Ураховуючи, що за останні десятиріччя значно підвищилася роль цінностей у житті суспільства й, зокрема, в освіті як одній з його інституцій, усе більша частина науковців і освітян наголошує на необхідності здійснення професійно-педагогічної підготовки й педагогічної діяльності на аксіологічних засадах, що сприятиме трансляції значного прошарку культури й вироблення

нових цінностей у процесі рефлексивної діяльності. На зв'язок цінностей і діяльності через поняття „цінність” і „потреба”, „цінність” та „ідеал” указує й А. Здравомислов [3], який наголошує на тому, що потреба як чинник діяльності спонукає людину до певного вибору ціннісних орієнтирів згідно з системою власних цінностей, а ідеал у такому контексті виступає як бажаний еталон, досконалий взірець з точки зору ціннісного моделювання реальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор.

Можна вважати, що на сьогоднішній день актуальним є ідеал, який орієнтує особистість на засвоєння гуманістичних цінностей. Визначна роль цінностей як організатора людської діяльності підкреслюється багатьма дослідниками в галузі філософії (А. Здравомислов, Е. Ільєнков, В. Тугаринов та ін.). Крім того, у більшості філософських і психологічних концепцій (Л. Гозман, М. Каган, С. Рубінштейн, В. Ядов) саме рівень цінностей уявляється найвищим у диспозиційно-ієрархічній структурі особистості. На думку О. Гогоберідзе, цінності визначають смисл життя людини, у тому числі й професійного, як стрижень життєвої стратегії, а відтак ціннісні орієнтації – найважливіший компонент у структурі особистості, який виконує функцію організації й регулювання будь-якої діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є уточнення понять “цінність”, “ціннісні орієнтації”, дослідження сформованості ціннісних орієнтацій у майбутніх вчителів початкової школи.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

У сучасних словниках категорію цінностей розглядають по-різному. Цінностями визначають явища матеріального й духовного плану, що мають позитивну значущість, тобто здатні задовольняти певні потреби суспільства чи окремої людини. Також цінностями вважають продукт (предмети чи абстрактні ідеї) активної діяльності людини, спрямованої на трансформацію особистісних

сми́слів орієнтацій. Крім того, цінності трактують як етичні ідеали, основні переконання й цілі індивідуума чи суспільства.

У межах психолого-педагогічних досліджень проблема цінностей є однією з базових, оскільки система ціннісних ставлень особистості детермінує поведінку людини протягом усього життєвого шляху. М. Заброцький справедливо вважає, що цінності – це те, що людина особливо цінує в житті, чому надає особливий позитивний життєвий смисл. На думку Б. Братуся, цінності – це усвідомлений і прийнятий людиною загальний сенс життя.

У наведеній інтерпретації термін „цінність” виступає синонімом таких понять, як смисл та значущість. Учений наголошує також і на тому, що практичне ставлення людини до світу полягає у виділенні нею значущих предметів, уявлень, цінностей. Життєві цінності й потреби впливають на людину та детермінують її поведінку [5, с. 130 – 139]. Цю думку розвиває й С. Єрмакова, яка вважає, що цінності – це усвідомлені смислові утворення особистості [2]. Ми поділяємо позицію автора і вважаємо, що сутнісний зміст поняття „цінності” найкращим чином висвітлюється саме через смислову значущість цього утворення для особистості.

Цінності пов’язані також із людськими потребами й інтересами в системі їх багатогранних суспільних відносин. З великої кількості цінностей суб’єкт, як правило, обирає ті, що входять до особистісної системи цінностей. У цьому контексті Т. Бутківська надає психолого-педагогічний зміст поняттю „цінність” через розуміння залежності цінностей особистості від потреб суспільства. У такому разі суб’єкт сам виступає як цінність, а цінності трактуються як елементи структури свідомості особистості [1]. Синонімічними поняттями до цінностей є, на думку багатьох дослідників, інтереси й переконання. Саме через інтереси та переконання утворюються особистісні цінності, що виявляються у вигляді складної сукупності суперечливих мотивів і стимулів. Так, Г. Майборода та О. Кретова особливого значення в педагогічній теорії надають цінностям духовного характеру – це цінності наукових знань, прогресивних

ідей, високих моральних та естетичних уявлень. Вони є ознаками духовного здоров'я й духовної зрілості особистості та суспільства.

У контексті педагогічних досліджень з проблеми цінностей і ціннісних орієнтацій можна виокремити кілька напрямків. І серед них найважливішим є питання виховання молоді, у якому одне з чільних місць посідають національні цінності. Переважна більшість дослідників убачає в цінностях феномен суспільного буття та суспільного ідеалу саме в особистісній формі, тобто на рівні індивіда, індивідуального. Так, О. Савченко вважає, що сучасний стан педагогічної теорії й практики вимагає наукового обґрунтування двох систем цінностей: 1) тих, на які має орієнтуватися освіта сьогодні і в перспективі; 2) тих, які мають створюватися, формуватися в самому освітньому процесі [6]. У значній кількості наукових праць також підкреслюється значущість соціальних цінностей і результату їх опанування на індивідуальному рівні, що розкривається через поняття „ціннісні орієнтації” [1].

Сутність ціннісних орієнтацій за словником визначається як відбиття у свідомості людини цінностей, що визнаються нею як стратегічні життєві цілі й загальні світоглядні орієнтири. У словниковій статті також указується на взаємозв'язок понять „цінності” й „ціннісні орієнтації” та їх відмінність. Український педагогічний словник трактує поняття „ціннісні орієнтації” як „вибіркову, відносно стійку систему спрямованості інтересів і потреб особистості, зорієнтовану на певний аспект соціальних цінностей”. Ціннісні орієнтації формуються в процесі соціального розвитку особистості, її участі в трудовій діяльності. Розрізнення найчастіше проводиться за віссю „загальне – індивідуальне” або – „те, що існує реально, те, що рефлексивно усвідомлюється”. Але, з нашої точки зору, більш логічною є думка про цінності як аспект мотивації, а ціннісні орієнтації – суб'єктивні конструкти цінностей або різновидів соціальних настанов.

Психологічні дослідження доводять наявність у ціннісних орієнтаціях елементів спрямованості особистості – ідеалів, установок, потреб, інтересів, мотивів. На думку С. Єрмакової, ціннісні орієнтації – це спрямованість суб'єкта

на діяльність і певні цінності. Автор виокремлює два структурних компоненти, що характеризують сутність ціннісних орієнтацій. По-перше, це спрямованість особистості, а по-друге, ціннісно-орієнтаційна діяльність, що сприймається рівнем розвитку відносин і соціальних чинників особистості. Отже, спрямованість особистості постає одним з найважливіших чинників у формуванні цінностей. Її основним проявом є ідеали, потреби, інтереси, переконання. Ми також поділяємо думку Є. Подольської, яка визначає ціннісні орієнтації як генеральну лінію життя людини через сукупність 3-х компонентів: когнітивного (сміслового), завдяки якому відбувається пізнання реальності й, відповідно, вироблення ціннісного ставлення; емоційного, що виявляє переживання, ставлення до цінностей і поведінкового, який означає готовність до дії [4]. У цьому контексті значущою вважаємо тезу С. Єрмакової щодо формування професійних цінностей як важливого моменту в підготовці та професійному становленні майбутнього педагога, передумовою якого є зростання його професійної позиції, що розглядається як складна система цінностей особистості, де установки, інтереси, світоглядні категорії й ставлення суб'єкта до загальнолюдських цінностей на єдиній основі регулюють практичну діяльність. Наявність професійних цінностей забезпечує сумлінне ставлення до майбутньої професійної діяльності, спонукає людину до творчого пошуку, удосконалює у свідомості студента умовну модель майбутньої фахової діяльності, яка слугуватиме орієнтиром для професійного саморозвитку [2]. У ставленні до професійної діяльності дослідники виокремлюють такі цінності:

- цінності професії, що пов'язані з самовизначенням у професійній діяльності;
- цінності професії, що виникають на основі різних видів винагороди професійної діяльності з боку суспільства;
- цінності, що утворюються на базі різних рис тієї чи іншої професії;
- цінності вищого гатунку, що використовуються в суспільстві для регуляції ставлення до професії [6].

Отже, аналіз наукових джерел з проблеми сутності й ролі цінностей і ціннісних орієнтацій дозволяє зробити висновок, що, по-перше, ціннісні орієнтації є засобом виявлення суб'єктного ставлення індивіда до навколишнього, а, по-друге, ціннісні орієнтації можна вважати інтегральним психічним новоутворенням, яке забезпечує цілісність свідомості, емоційно-чуттєвої сфери й поведінки суб'єкта, а відтак їх вироблення є дієвим механізмом і умовою формування професійно значущих особистісних якостей майбутнього педагога як суб'єкта професійної діяльності.

У контексті моніторингу якості професійної підготовки фахівців педагогічної освіти, який здійснюється в Інституті педагогіки і психології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка кафедрою дошкільної та початкової освіти, нами було проведене лонгітюдне дослідження процесу формування професійно значущих якостей майбутнього педагога, складовим компонентом яких нами визначено ціннісні орієнтації. Тривалість дослідження дозволила виявити динаміку процесу. В опитуванні брали участь дві групи студентів з першого по третій курс кількістю 55 осіб.

Оскільки дослідження мало лонгітюдний характер, то вибірку складали ті ж самі студенти протягом трьох років навчання. Для діагностики сформованості професійно-ціннісних орієнтацій студентам була запропонована методика „Визначення життєво-професійних цінностей”, яка включала 34 твердження, з яких 13 - були професійно орієнтованими. Ми запропонували вибрати та розташувати життєво-професійні цінності за ранговими місцями – від найменш значущої до найбільш значущої цінності. Аналіз виборів, які студенти поставили на перше – п'яте місце, показав такі результати. Більшість студентів першого курсу на перше місце висунули здоров'я – 25 %; на друге – наявність хороших і вірних друзів – 16,7 %; на третє – цікаву роботу – 16,7 %; на четверте ще раз – наявність хороших і вірних друзів – 16,7 % (що було несподіваним і свідчить, на нашу думку, про те, що такий вибір є протиположним несподіваному суспільному клімату); на п'яте – кар'єрне зростання – 13,9 %.

Ті ж самі студенти на другому курсі зазначили такі варіанти виборів. Такі життєво-професійні цінності, як здоров'я і суспільне визнання студенти другого курсу вивели на перше місце по 18,20 %; на другому місці – любов до дитини – 18,20 %; на третьому – професійна компетентність – 13,66 %; на четвертому – уміння розуміти дитину – 13,66 %; на п'ятому – наявність хороших і вірних друзів – 13,66 %. На третьому курсі для студентів на першому місці постає любов до дитини – 23 %; на другому – професійна компетентність – 17,65 %; на третьому – кар'єрне зростання – 17,65 %; на четвертому – спілкування з учнями, колегами, батьками – 17,65 %; на п'ятому – уміння розуміти дитину – 17,65%.

Таким чином, аналіз результатів проведеного дослідження за методикою „Визначення життєво-професійних цінностей” показує динаміку росту професійних цінностей, які не були домінуючими на першому курсі, оскільки більшість студентів обирало життєві цінності – здоров'я та наявність хороших і вірних друзів, протягом навчання в університеті. На другому й третьому курсах опанування спеціальних знань з циклу психолого-педагогічних дисциплін, серед яких читалися спеціальні професійно спрямовані курси (вирішення педагогічних ситуацій, моделювання професійної діяльності тощо), студенти переважно обирають професійні цінності та цінності, що допоможуть їм в опануванні професії.

З метою формування ціннісних орієнтацій у майбутніх учителів початкових класів у контексті фахової підготовки було розроблено спецкурс „Теорія та практика професійно-особистісного становлення майбутнього вчителя початкової школи”, метою якого є формування ціннісних орієнтацій, ціннісного ставлення до професії, сприяння професійному самовизначенню й формуванню Я-образу професіонала, розвиток суб'єктних властивостей педагога.

Наведемо як приклад одну з практичних форм роботи на занятті, яке присвячено визначенню сутності професійних цінностей і їх значення для майбутньої педагогічної діяльності.

Практичне заняття: Цінності особистості як основа життєвої і професійної стратегії.

План

1. Визначення понять „цінність”, „ціннісні орієнтації”.
2. Структура та класифікація цінностей.
3. Проблема формування ціннісних орієнтацій.

1. Визначення понять „цінність”, „ціннісні орієнтації”.

Наведемо приклад роботи над визначенням сутності поняття „цінність”. Студенти об’єдналися в мікрогрупи по 4 — 5 осіб і в процесі обміну думками висували варіанти визначення поняття. Потім координатор від кожної групи виголосив отримані результати для узагальнення на рівні всієї групи. У процесі колективної рефлексії було прийнято такі визначення поняття „цінність”: „цінність – це те, що є найважливішим для людини”, „цінність – це всі матеріальні й духовні надбання людини”, „цінність – це те, що допомагає людині робити вибір”. Отже, спираючись на проголошені відповіді, студенти визначили, що цінність буквально означає щось, що має вартість, щось дороге, дорогоцінне або гідне; цінність – це значущість чого-небудь у відмінності від існування об’єкта або його якісних характеристик; цінності виступають орієнтирами в діяльності людини. Підсумковою стала думка, що цінності – це узагальнені уявлення про блага й прийняті способи їх отримання, на основі яких суб’єкт здійснює свідомий вибір цілей і засобів діяльності. Для кращого розуміння сутності поняття „цінність” ми запропонували студентам підібрати тотожні, дуже близькі за значенням поняття, а також протилежні за смислом поняття. Студенти висувували такі варіанти схожих понять: сенс, духовність, значущість, сутність життя тощо. Протилежними поняттями слугували: нікчемність, аморальність.

На наступному етапі заняття студенти розділилися на чотири групи й виконали таке завдання. Дві групи працювали над визначенням позитивного сенсу поняття „цінність”, а інші дві групи – над пошуком можливих негативних

рис цього поняття. Позитивні сторони поняття студенти визначали за допомогою питань: „Чим цінність найбільш важлива?“, „Чи притаманна ця якість людині? Чому?“, „Які позитивні моменти дає людині володіння цією якістю?“ У ході обговорення студенти зазначили, що цінності слугують сенсом життя для людини; цінності – орієнтири в житті особистості; володіння позитивними цінностями дає людині змогу бути гідною, духовною, справедливою; людина живе за законами моралі. Негативні риси поняття „цінність“ розглядали за допомогою питань: „Чи є недоліки у цієї якості? Які? Чи завжди ця якість гарна річ?“ Отже, студенти зазначили, що недолік цієї якості в тому, що цінності можуть бути як позитивними, так і негативними, наприклад, для однієї людини цінність – це добро, людинолюбство, милосердя, а для іншої – заздрість, добиватися мети будь-якою ціною, егоїзм.

Усвідомлення сутності поняття цінностей дозволило перейти до обговорення проблеми загальнолюдських цінностей. Студенти розподілилися на чотири групи: перша група – розпочинає обговорення й висловлює свою думку; друга група – опонує судження першої групи; третя група – судді-експерти – визначають, хто з учасників, на їх погляд, краще аргументував свою точку зору, був переконливим у судженнях; четверта група – спостерігачі, які уважно слухають і виголошують резюме. Перші дві групи готують міні-доповідь і виступають.

Виступати можна лише один раз, потім (на інші питання) групи міняються завданнями. Для обговорення було запропоновано кілька питань, першим з яких було таке: Хто встановлює цінності? Чому цінності людей різних країн відрізняються один від одного? Чи впливає менталітет на формування цінностей людини? Як впливають ціннісні орієнтації батьків, соціального оточення на формування ціннісних орієнтацій дитини?

Упродовж роботи над першим запитанням перша група студентів дійшла висновку: „Цінності встановлює суспільство. У різних країнах різний менталітет, звичаї, ось чому цінності будуть різними. На формування цінностей, перш за все, впливає сім'я, тому що діти копіюють поведінку своїх

батьків”. Друга група студентів – опоненти: „Кожна людина сама встановлює для себе цінності, адже суспільство складає кожна людина окремо. Існують цінності, які є важливими для всіх людей у всьому світі, і менталітет та країна не впливають на це. Такі цінності, як доброта, краса, гуманність, любов, людинолюбство та ін. важливі для кожної людини. Ми згодні з тим, що сім’я впливає на формування цінностей дитини, це перш за все підходить до дітей дошкільного віку та молодшого шкільного, але коли дитина стає старшою, тут великого значення на формування цінностей дитини набуває соціум, і не завжди позитивно він впливає на дитину, ось тоді можна побачити, чи змогла сім’я прищепити дитині ті цінності, завдяки яким вона може зробити правильний вибір”. Третя група – судді, зауважила, що доповідь другої групи була більш повною, аргументованою, тому вони свій голос віддають другій групі. Спостерігачі з четвертої групи висловили свою згоду із суддями, але зазначили, що питання оцінки понять є неоднозначною, тому той, хто зможе більш красномовно обґрунтувати свою відповідь, тому й повірять.

Наступне питання: Що мається на увазі, коли йдеться про загальнолюдські цінності? І чи є такі взагалі? Які цінності є загальнолюдськими? Де, у яких документах, книгах прописані? У процесі обговорення ми отримали такі точки зору. Перша група у своїй стислій доповіді зазначила: „Загальнолюдські цінності – це ті цінності, які шануються в усіх країнах світу, це ті цінності, які приймає кожна людина. Які цінності є загальнолюдськими? Це дуже складне запитання. Багато цінностей вважаються загальнолюдськими. Це здоров’я, любов, людинолюбство, досягнення в мистецтві, патріотизм та багато інших, але ми вважаємо, що єдиною справжньою цінністю є любов, кожна людина хоче, щоб її любили й когось любить сама. Усі інші цінності не можуть бути прийняті всіма людьми. Навіть говорячи про мир, є люди, які не хочуть його з різних причин (найчастіше, це заробіток на війні). Про загальнолюдські цінності мова йде всюди: й у народній творчості, і в релігійних трактатах, і в творах мистецтва, але ж ми акцентуємо увагу на тому, що більш за все скрізь висвітлюється любов (любов між

чоловіком та жінкою, між дитиною та матір'ю, любов до свободи, Батьківщини тощо)". Відповідь другої групи: „Дуже важко заперечити те, про що сказала перша група. Ми погодимося з першою групою, але зазначимо, що не дарма про загальнолюдські цінності мова йде всюди й повсякчасно. Отже, вони такі є й приймаються більшістю людей. Але якщо з'являються люди, для яких ці цінності не є суттєвими, треба поставити питання „Чому?“ Чому існують люди, які хочуть війни, чому існують люди, які не шанують старість, дітей, один одного. Чому існують люди, які не цінують здоров'я та інше. Також треба відмітити, скільки таких людей. Може вони й існують для того, щоб ми знали, що таке добро і зло....". Судді-експерти у свою чергу відмітили, що і перша, і друга групи аргументовано й докладно висвітили свій погляд. Спостерігачі прокоментували, що відповідати на філософські питання дуже складно, але дуже корисно. Студенти зазначили, що вони вперше замислилися над питаннями, які раніше здавалися їм зрозумілими.

Третє питання: Чи пов'язані між собою цінності й сенс життя людини? Чи всі люди замислюються про свої цінності й сенс життя? Замислюючись над наступним питанням, студенти першої групи зазначили: „Що цінності людини та її сенс життя тісно зв'язані між собою. Цінності людини дають орієнтири сенсу її життя. Кожна людина замислюється над своїм сенсом життя". Опоненти зауважили: „У більшості випадків, дійсно, цінності слугують орієнтиром у житті людини, але не завжди. Іноді людина „пливе за течією", і тільки якщо з нею щось трапляється погане, вона дійсно починає замислюватися і про цінності, і про сенс життя, але буває вже запізно, а буває, що „пронесло", і людина знову живе, не замислюючись...". Обидві групи, на думку суддів, отримують нічию. Студенти з групи „спостерігачів" зауважили, що питання дуже серйозні, кожен з них на мить замислився над своїми цінностями та сенсом життя, у декого вони збігаються, у декого – ні, але це такі питання, відповіді на які можна шукати все життя.

Четверте питання: Як Ви вважаєте, чи впливають ціннісні орієнтації вчителя на його діяльність? Яким чином? Розглядаючи наступне питання,

перша група студентів доповіла: „Ціннісні орієнтації вчителя звичайно впливають на його діяльність. Якщо для вчителя цінним є знання, вихованість, краса, добро та інше, він буде до цього прагнути”. Студенти другої групи зазначили: „Дійсно, ціннісні орієнтації вчителя впливають на його діяльність, якщо ми бажаємо щоб діяльність учителя була продуктивною, у вчителя повинні бути присутні, перш за все, такі цінності – цінність дитини, цінність справедливості”. Третя група студентів зауважила, що дві відповіді не є повними, а є доповненням одна одній. Тому вони рівнозначні. Четверта група погодилася з позицією третьої групи й зазначила, що згодна з тим, що для вчителя найважливішим є цінність дитини взагалі.

Після завершення обговорення ми запропонували студентам висловити свої думки про те, як вони почували себе учасниками різних груп, які емоції відчували. Узагальнюючи відгуки студентів, зазначимо, що всі студенти висловили думку про те, що найскладніше було знаходитися в другій групі, тому що треба було одразу опонувати групі-доповідачеві. У групі суддів-експертів студенти теж зазначили певні труднощі, оскільки доводилося оцінювати відповіді на дуже складні й неоднозначні запитання, студенти з групи-спостерігачів зазначили, що в цій групі знаходиться було найприємніше, тому що не треба було нікого оцінювати й можна було самостійно подумати над питанням і заглибитися в нього.

Підводячи підсумки проведеного заняття, зазначимо, що в процесі рефлексії студенти наголошували на тому, що на занятті були дуже зосередженими, що воно спонукало замислитися й про істинні власні цінності та сенс життя, проблеми вибору подальшої життєвої й професійної стратегії. Як бачимо, формування ціннісних орієнтацій майбутніх педагогів як професійно значущої особистісної якості є більш ефективним за умови використання рефлексивних технологій навчання, оскільки саме рефлексивні методи та прийоми дають можливість студентам „проживати” поняття, які розглядаються, дають можливість створювати колективну взаємодію на основі вироблення індивідуальних смислів. Про ефективність використання запропонованих

методів і прийомів свідчить і те, що вони дають змогу студентам не просто замислитися над завданням, але й асоціювати ці проблеми відносно себе, що буде підштовхувати особистість до саморозвитку, удосконалення власного „Я”. Отже, використання рефлексивних технологій сприяє формуванню професійної спрямованості, розвитку професійно значущих особистісних якостей та педагогічної свідомості в цілому.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого їх розвитку.

Отже, в процесі дослідження ми дійшли висновку, що одним із найважливіших компонентів професійно значущих якостей вчителя виступають професійно-ціннісні орієнтації, які слід цілеспрямовано формувати в студентів протягом усього періоду навчання у вузі.

Вважаємо, що в подальшому вивченні проблеми професійно-ціннісних орієнтацій педагогів слід зосередитися на детальному вивченні особливостей формування професійно-ціннісних орієнтацій у майбутніх педагогів початкової школи.

Література

1. **Бутківська Т. В.** Ціннісний вимір соціалізації учнів / Т. В. Бутківська // Педагогіка і психологія. – 1997. — № 1 (14). – С. 130-137.
2. **Єрмакова С. С.** Формування професійно-педагогічних цінностей у майбутніх учителів початкових класів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / С. С. Єрмакова – О., 2003. – 266 с.
3. **Здравомыслов А. Г.** Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов. – М. : Политиздат, 1986. – 223 с.
4. **Подольська Є. А.** Аксіологічний аспект діяльності і методологічні проблеми соціологічного аналізу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра соціол. наук : спец. 22.00.04 „Спеціальні та галузеві соціології” / Є. А. Подольська. – Х., 1992. – 36 с.

5. **Психология личности** в трудах отечественных психологов. – СПб. : Изд-во „Питер”, 2000. – 480 с. – С. 130-139. 6. **Савченко О. Я.** Альтернативні можливості початкової освіти / О. Я. Савченко // Початк. шк. – 1994. – № 5 – С. 3-6.

Fedorenko M. V.

To the problem of shaping valuable orientations among future teachers of the grade school

The problem of shaping valuable orientations among future teachers of the grade school is considered in article. Concepts „value”, „valuable orientations” are defined. The researching results of valuable orientations among future teachers of the grade school are presented and several forms of working with students for shaping valuable orientations are offered.

Key words: value, valuable orientations, professional values.

Відомості про автора

Федоренко Марина Вікторівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Інституту педагогіки та психології Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.